

Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право
УДК 342.9

Курило Володимир Іванович

*доктор юридичних наук, професор,
чл.-кор. НААН України, заслужений юрист України,
завідувач кафедри адміністративного та фінансового права
Національний університет біоресурсів і природокористування України*

Kurylo Volodymyr

*Doctor of Science of Law, Professor,
Corresponding Member of the National Academy of Agrarian Sciences of
Ukraine, Honored Lawyer of Ukraine,
Head of the Department of Administrative and Financial Law
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
ORCID: 0000-0003-1268-801X*

Курило Інна Володимирівна

*доктор юридичних наук, професор,
головний науковий співробітник відділу проблем публічного права
Науково-дослідний інститут публічного права*

Kurylo Inna

*Doctor of Science of Law, Professor,
chief scientific officer of the Department of Public Law Issues
The Scientific Institute of Public Law
ORCID: 0000-0001-7018-3883*

Головій Людмила Василівна

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного та фінансового права
Національний університет біоресурсів і природокористування України*

Holoviy Lyudmyla

*Candidate of Law Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Administrative and Financial Law
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
ORCID: 0000-0002-5537-0944*

**ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ІНОЗЕМЦІВ ТА ОСІБ БЕЗ
ГРОМАДЯНСТВА В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ
PECULIARITIES OF THE LEGAL STATUS OF FOREIGNERS AND
STATELESS PERSONS IN ADMINISTRATIVE PROCEEDINGS**

***Анотація.** У зв'язку з взятими на себе зобов'язаннями щодо євроінтеграційного спрямування, Україна постає перед низкою викликів. Захист прав та свобод людини – одна з найважливіших функцій держави. Незважаючи на активні воєнні дії, в Україні тимчасово або постійно перебуває велика кількість іноземців та осіб без громадянства. Сучасні реалії життя (та задля забезпечення прав, свобод та інтересів) вимагають визначення особливостей правового статусу іноземців та осіб без громадянства в адміністративному судочинстві.*

У статті проаналізовано поняття правового статусу особи, адміністративно-правового статусу іноземців, поняття іноземців та осіб без громадянства.

Визначено правові основи правового статусу іноземців та осіб без громадянства відповідно до національного законодавства. Окрім того, зазначено, що відповідно до положень ст. 20 Кодексу адміністративного судочинства України, адміністративним судам підсудні судовий розгляд певних справ за участю іноземців осіб без громадянства на території України, до таких справ відносяться справи щодо примусового повернення в країну походження або третю країну іноземців та осіб без

громадянства; примусового видворення іноземців та осіб без громадянства за межі України; затримання іноземців або осіб без громадянства з метою їх ідентифікації та (або) забезпечення примусового видворення за межі території України та інші.

Акцентовано увагу на окрему категорію справ, щодо примусового повернення в третю країну або країну походження іноземців та осіб без громадянства, оскільки такі справи також розглядаються саме в межах адміністративного судочинства.

Визначено, що існує проблема правової кваліфікації, оскільки іноземець підпорядковується як праву держави, де він постійно або тимчасово перебуває, так і праву держави, громадянином якої (яких) він є.

Зазначено, що Україна повинна не лише декларувати забезпечення захисту прав та свобод іноземців та осіб без громадянства, а і забезпечувати дієвий механізм ефективного захисту.

Ключові слова: правовий статус, іноземці, особи без громадянства, суди, адміністративне судочинство.

Summary. *In connection with the commitments made regarding the direction of European integration, Ukraine faces a number of challenges. Protection of human rights and freedoms is one of the most important functions of the state. Despite active military actions, there are a large number of foreigners and stateless persons reside temporarily or permanently in Ukraine. Modern realities of life (and in order to ensure rights, freedoms and interests) require defining the specifics of the legal status of foreigners and stateless persons in administrative proceedings.*

It has been analyzes the concept of the legal status of a person, the administrative-legal status of foreigners, the concept of foreigners and stateless persons.

It has been determined the legal bases of the legal status of foreigners and stateless persons in accordance with national legislation. In addition, it is stated that in accordance with the provisions of Art. 20 of the Code of Administrative Procedure of Ukraine, administrative courts are responsible for the trial of certain cases involving foreign stateless persons on the territory of Ukraine, such cases include cases of forced return to the country of origin or a third country of foreigners and stateless persons; forced deportation of foreigners and stateless persons outside Ukraine; detention of foreigners or stateless persons for the purpose of their identification and (or) ensuring forced deportation outside the territory of Ukraine and others.

Attention was focused on a separate category of cases regarding the forced return to a third country or the country of origin of foreigners and stateless persons, since such cases are also considered within the scope of administrative proceedings.

It has been determined that there is a problem of legal qualification, since a foreigner is subject to both the law of the state where he/she permanently or temporarily resides, and the law of the state of which he/she is a citizen.

It has been noted that Ukraine should not only declare the protection of the rights and freedoms of foreigners and stateless persons, but also provide an effective mechanism for effective protection.

Key words: *legal status, foreigners, stateless persons, courts, administrative proceedings.*

Постановка проблеми. З кожним роком все дедалі збільшується рух фізичних осіб між державами. Не зважаючи на воєнний стан в Україні, численні іноземні громадяни та особи без громадянства перебувають на теренах нашої держави. Україна взяла за мету входження в європейський правовий простір і повинна продовжувати здійснювати трансформацію як на законодавчому рівні, так і на рівні правозастосування та забезпечення

захисту прав фізичних осіб. Одне з найважливіших прав громадян - право на звернення до суду, включаючи адміністративний. Конституція та закони України гарантують це право. Питанню правового статусу іноземців та осіб без громадянства у цивільному судочинстві не завжди приділено належну вагу дослідників.

Аналіз останніх досліджень. Питанням захисту прав і свобод людини та громадянина, як і питанням правового статусу іноземців та осіб без громадянства приділялась увага науковців. На відміну від узагальненої теорії, проблематика правового статусу іноземців та осіб без громадянства у царині адміністративного судочинства залишилась недостатньо розробленою. Певні аспекти даної проблематики було розглянуто такими науковцями, як В. Авер'янов, О. Андруневич, О. Бачун, В. Бігун, В. Галунько, О. Гулак, Я. Кістанова, В. Коваль, В. Колпаков, С. Константінов, О. Світличний, С. Олійник, С. Позняков, в межах цивільного права – І. Пасайлюк. Але зазначена тема все ще потребує ґрунтовного дослідження.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження виступає аналіз особливостей правового статусу іноземців та осіб без громадянства в адміністративному судочинстві.

Виклад основного матеріалу. Конституція України відносить до найважливіших функцій держави захист прав та свобод людини. В свою чергу реалізація яких покладається на дієву систему судочинства, в тому числі і адміністративного судочинства, тобто розгляду публічно-правових спорів, що віднесені до адміністративної юрисдикції. Закон «Про судоустрій і статус суддів» [17] забезпечує захист прав і свобод кожної людини перед незалежним, справедливим і безпристрасним судом. Іноземці, особи без громадянства та іноземні юридичні особи мають ті ж права на судовий захист в Україні, що й громадяни та юридичні особи України. Забезпечення доступності правосуддя для кожної особи забезпечується відповідно до Конституції та законів України.

Варто відзначити, що до визначення «правовий статус особи» можна застосувати різні підходи. Єдиної точки зору у науковців немає. Дефініція правового статусу особи має багатоаспектну структуру, сюди входять, як правосуб'єктність, правоздатність та дієздатність, так і суб'єктивні права, свободи та обов'язки, поняття громадянства, захисту законних інтересів, юридичну відповідальність.

Горбань О.П. слушно виділяє дві складові правового статусу: правову та соціальну. Відтак, правовий статус особи у суспільстві визначається, перш за все, сукупністю наданих їй та закріплених законом прав і обов'язків та необхідністю нести відповідальність за їх порушення, а також правовим механізмом їх забезпечення та захисту [1, с. 27].

Аналізуючи поняття правового статусу особи потрібно усвідомлювати, що дана категорія не є усталеною. Необхідно враховувати, як історичний аспект, так і економічний, соціальний, культурний розвиток суспільства в цілому. Законодавство різних держав передбачає різноманітні засоби забезпечення дотримання прав та захисту законних інтересів.

В свою чергу, Кістанова Я. розглядає адміністративно-правовий статус іноземців в Україні в загальному розумінні, який зводиться до того, що відповідно до законодавства України іноземці, які перебувають в Україні на законних підставах, користуються тими самими правами і свободами, а також несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України, за винятками, встановленими Конституцією України [5, с. 28].

Коваль В. визначає, що адміністративно-правовий режим перебування іноземців та осіб без громадянства в Україні має двоєдину мету встановлення: загальну (встановлюється з метою забезпечення належних умов реалізації іноземцями та особами без громадянства на території України своїх прав та інтересів, а також виконання певних обов'язків) та спеціальну (встановлюється з метою забезпечення публічної

безпеки, недопущення вчинення іноземцями та особами без громадянства протиправних діянь) [6].

Правовий статус іноземців та осіб без громадянства можна визначають як сукупність правових норм, що містять основоположні принципи і гарантії, які визначають поведінку іноземця та осіб без громадянства у зв'язку з реалізацією ними прав, обов'язків, свобод та законних інтересів на території України [3, с. 192].

Окремо варто приділити увагу визначенню таких понять, як «іноземець» та «особа без громадянства». Відповідно до положень Закону України «Про громадянство» «іноземець» – це особа, яка не перебуває в громадянстві України і є громадянином або підданим іншої держав [14]. В свою чергу Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» [16] дублює дане визначення. Щодо поняття «особа без громадянства», то відповідно до положень Закону України «Про громадянство» – це особа, яку жодна держава відповідно до свого законодавства не вважає своїм громадянином, а відповідно до положень Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» - особа, яка не розглядається як громадянин будь-якою державою в силу дії її закону [16].

Необхідно визначитись з низкою міжнародних договорів, які можна віднести до тих, що певним чином надають визначення певним поняттям або регулюють проблемні питання, що висвітлюються у даному дослідженні.

Загальна декларація прав людини декларує рівність всіх людей перед законом та право на рівний їх захист законом. Окрім того, встановлюється, що кожна людина має право на ефективне поновлення у правах національними судами у разі порушення прав, наданих їй конституцією або законом [4].

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод встановлює та закріплює право кожної фізичної особи на справедливий і публічний розгляд його справи незалежним і безстороннім судом [9].

Варто також зазначити, що апатриди відповідно до Конвенції про статус апатридів «апатрид» – це особа, яка не розглядається як громадянин будь-якої держави згідно з її законом [10]. Тобто, ми можемо бачити що визначення апатриду у Конвенції майже збігається з визначенням «особи без громадянства» в національному Законі «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства».

Важливо визначитись з тим, яким чином було передбачено забезпечення гарантування захисту прав іноземців та осіб без громадянства вітчизняним законодавством. Відповідно до положень ст. 55 Конституції України кожна особа має право оскаржити в суді рішення, дії або бездіяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових та службових осіб. А вже статтею 7 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [17] кожному забезпечується право на захист його прав, свобод та інтересів у встановлені законом терміни незалежним, справедливим і безпристрасним судом. Вже в положеннях зазначеної статті можна побачити, що іноземці, особи без громадянства та іноземні юридичні особи мають право на судовий захист в Україні, що рівноцінний такому ж захисту, який надається громадянам та юридичним особам України.

Ще один закон, що є одним з основних, коли йде мова про правовий статус іноземців та осіб без громадянства в Україні, а саме Закон «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» [16] чітко вказує на те, що дана категорія осіб (у випадку перебування в Україні на законних підставах), матимуть ті самі права та свободи, а також нести такі самі обов'язки як громадяни нашої держави. Але потрібно зазначити, що за

певними винятками, встановленими як Конституцією України, законами або міжнародними договорами.

А Кодекс України про адміністративні правопорушення (ст.16) встановлює положення щодо відповідальності іноземців і осіб без громадянства. Відповідно до положень вищезазначеної статті дані особи підлягають адміністративній відповідальності на загальних підставах з громадянами України. Але зазначаються певні особливості застосування до іноземців, які користуються спеціальними імунітетами. А саме питання про відповідальність за адміністративні правопорушення, вчинені на території України іноземцями, які згідно з чинними законами та міжнародними договорами України користуються імунітетом від адміністративної юрисдикції України, вирішуються дипломатичним шляхом [8].

Потрібно розуміти, що і вищезазначений Закон, так і положення Закону України «Про міжнародні договори України» [15] загалом, чітко встановлюють верховенство міжнародного договору, згода на обов'язковість якого надана нашою Верховною Радою Україною. А саме у випадку, якщо міжнародним договором, який набрав чинності в установленому порядку (потрібно зауважити, що не потрібно зважати на його назву, може бути як конвенція, так і договір), встановлені певні відмінні положення від тих, що встановлені відповідним законодавчим актом України, то застосуються положення саме міжнародного договору.

Окремо зазначимо, що особливістю правового статусу іноземців є те, що їх правовий статус підпорядковується не тільки праву держави, громадянином якої він є, але і праву держави, де тимчасово або постійно перебуває. Це може зумовлювати певні особливості правової кваліфікації. При цьому у апатридів статус буде відрізнятися, оскільки до такої особи буде застосовуватись лише право держави, де така особа перебуває.

Також науковці відзначають, що апатрид не підпадатиме під дипломатичний й консульський захист [2, с. 15].

Відповідно до положень ст. 20 Кодексу адміністративного судочинства України, адміністративним судам підсудні судовий розгляд певних справ за участю іноземців осіб без громадянства на території України. До таких відносяться справи щодо: примусового повернення в країну походження або третю країну іноземців та осіб без громадянства; примусового видворення іноземців та осіб без громадянства за межі України; затримання іноземців або осіб без громадянства з метою їх ідентифікації та (або) забезпечення примусового видворення за межі території України; продовження строку затримання іноземців або осіб без громадянства з метою їх ідентифікації та (або) забезпечення примусового видворення за межі території України; затримання іноземців або осіб без громадянства до вирішення питання про визнання їх біженцями або особами, як потребують додаткового захисту в Україні; затримання іноземців або осіб без громадянства з метою забезпечення їх передачі відповідно до міжнародних договорів України про реадмісію [7].

Як бачимо норми КАС України покладають на вказану категорію осіб обов'язку дотримання правил країни проживання, у разі порушення яких вітчизняним адміністративним судам підсудні справи за участю іноземців та осіб без громадянства [12].

Права і свободи іноземців та осіб без громадянства в Україні є достатньо широкими і різноманітними, оскільки вони передбачені різними галузями українського законодавства –конституційним, адміністративним, цивільним, трудовим, сімейним, кримінальним, фінансовим, земельним тощо [3, с. 193].

Також варто виокремити окрему категорію справ, щодо примусового повернення в третю країну або країну походження іноземців та осіб без

громадянства, оскільки такі справи також розглядаються саме в межах адміністративного судочинства.

Світличний О. акцентує увагу на тому, що оскільки правовий захист іноземців та осіб без громадянства закріплений і в міжнародних угодах, ратифікованих Україною, а тому ніхто з іноземців і осіб без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, не тільки не може бути позбавлений права на звернення до суду, але й видворений за межі України без рішення суду [18, с. 205].

Окрім того, важливо виокремлювати як елементи правоздатності, так і елементи дієздатності суб'єктів адміністративного судочинства, враховуючи специфіку адміністративного судочинства. Окрім того, наприклад, науковиця Пасайлюк І. стверджує, що чинне українське законодавство не містить обмежень щодо і цивільної процесуальної правоздатності та дієздатності іноземців та осіб без громадянства [13, с. 50]. Для участі в адміністративному процесі іноземці та особи без громадянства повинні володіти адміністративною дієздатністю.

Висновки. Враховуючи вищенаведене, доцільно зробити певні висновки. Права та свободи людини є найвищою цінністю та охороняються не тільки державою на національному рівні, але і міжнародному. Правовий статус іноземців та осіб без громадянства включає в себе багато аспектів, таких, як правосуб'єктність, в тому числі правоздатність та дієздатність, захист прав, свобод, поняття громадянства та обов'язків фізичної особи, юридичну відповідальність. Правовий статус іноземця та особи без громадянства визначається, в тому числі за сукупністю закріплених законом прав та обов'язків та необхідність нести відповідальність. Аналізуючи поняття правового статусу особи потрібно усвідомлювати, що дана категорія не є усталеною.

Звернення до адміністративного суду є також гарантованим правом, не лише Конституцією України, але і іншими законами. Суб'єктами

адміністративного судочинства можуть бути як іноземці, так і особи без громадянства.

Важливою особливістю правового статусу іноземців є те, що їх правовий статус може підпорядковуватися відразу декільком режимам: праву держави, де тимчасово або постійно перебуває іноземець та праву держави або держав, громадянином якої/яких є ця фізична особа. Що може створювати проблему правової кваліфікації. Саме зазначена особливість може зумовлювати певні особливості процесуального статусу.

Україна повинна не лише декларувати забезпечення захисту прав та свобод іноземців та осіб без громадянства, а і забезпечувати дієвий механізм ефективного захисту.

Література

1. Горбань О.П. Правовий та соціальний статус іноземця та особи без громадянства. Форум права. 2007. № 1. С. 26-33.
2. Гулак О. В., Висоцький В. М., Слободянюк Р. Л. Особливості притягнення до адміністративної відповідальності в Україні іноземців та осіб без громадянства. Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: "Юридичні науки". 2023. № 1. С. 11-19.
3. Гулак О.В., Позняков С.П. Правовий статус іноземців та осіб без громадянства: теоретико-правові засади. Наукові записки. Серія: право. 2022. 13. С. 191-195.
4. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р., прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 10.12.1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 23.03.2023).

5. Кістанова Я.М. Питання визначення та реалізації адміністративно-правового статусу іноземців в Україні. *Правова держава*. 2016. № 22. С. 26-31.
6. Коваль В.О. Захист прав, свобод та законних інтересів іноземців та осіб без громадянства в адміністративному судочинстві України: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2017. 14 с.
7. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 № 2747-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35-36, 37. Ст. 446.
8. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 22.03.2023).
9. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами). 1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 24.03.2023).
10. Конвенція про статус апатридів : Конвенція від 28.09.1954. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_232#Text (дата звернення: 24.03.2023).
11. Конституція України : Прийнята Верховною Радою 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
12. Курило В. І. Захист прав іноземців та осіб без громадянства судами України. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: "Юридичні науки"*. 2022. № 11. С. 34-39.
13. Пасайлюк І.В. Особливості участі іноземців та осіб без громадянства як сторін у цивільному процесі України. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 8. С. 45- 50.

14. Про громадянство України : Закон України від 18.01.2001 № 2232-III.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14#Text>
<https://esu.com.ua/article-12489> (дата звернення: 24.03.2023).
15. Про міжнародні договори України : Закон України від 29.06.2004 № 1906-IV.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text><https://esu.com.ua/article-12489> (дата звернення: 24.03.2023).
16. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства : Закон України від 22.09.2011 № 3773 – VI.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17#Text> (дата звернення: 24.03.2023).
17. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. Відомості Верховної Ради. 2016. № 31. Ст. 545.
18. Світличний О.П. Судовий захист іноземців та осіб без громадянства. Київський часопис права. 2021. 4. С. 205-210.

References

1. Horban O.P. Pravovyi ta sotsialnyi status inozemtsia ta osoby bez hromadianstva. Forum prava. 2007. № 1. S. 26-33.
2. Hulak O. V., Vysotskyi V. M., Slobodianiuk R. L. Osoblyvosti prytiahnennia do administratyvnoi vidpovidalnosti v Ukraini inozemtsiv ta osib bez hromadianstva. Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal "Internauka". Serii: "Iurydychni nauky". 2023. № 1. S. 11-19.
3. Hulak O.V., Pozniakov S.P. Pravovyi status inozemtsiv ta osib bez hromadianstva: teoretyko-pravovi zasady. Naukovi zapysky. Serii: pravo. 2022. 13. S. 191-195.
4. Zahalna deklaratsiia prav liudyny vid 10.12.1948 r., pryiniata Heneralnoiu Asambleieiu OON 10.12.1948 r.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (date of access: 23.03.2023).

5. Kistanova Ya.M. Pytannia vyznachennia ta realizatsii administratyvno-pravovoho statusu inozemtsiv v Ukrainy. Pravova derzhava. 2016. № 22. S. 26-31.
6. Koval V.O. Zakhyst prav, svobod ta zakonnykh interesiv inozemtsiv ta osib bez hromadianstva v administratyvnomu sudochynstvi Ukrainy: avtoref. dys. na zdob. nauk. stup. kand. yuryd. nauk : spets. 12.00.07 «Administratyvne pravo i protses; finansove pravo; informatsiine pravo». Zaporizhzhia : Zaporizkyi natsionalnyi universytet, 2017. 14 s.
7. Kodeks administratyvnoho sudochynstva Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 06.07.2005 № 2747-IV. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 2005. № 35-36, 37. St. 446.
8. Kodeks Ukrainy pro administratyvni pravoporushennia : Zakon Ukrainy vid 07.12.1984 № 8073-Kh. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (date of access: 22.03.2023).
9. Konventsiiia pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod (z protokolamy). 1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (date of access: 24.03.2023).
10. Konventsiiia pro status apatrydiv : Konventsiiia vid 28.09.1954. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_232#Text (date of access: 24.03.2023).
11. Konstytutsiia Ukrainy : Pryiniata Verkhovnoiu Radoiu 28 chervnia 1996 roku. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 1996. № 30. St. 141.
12. Kurylo V. I. Zakhyst prav inozemtsiv ta osib bez hromadianstva sudamy Ukrainy. Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal "Internauka". Serii: "Iurydychni nauky". 2022. № 11. S. 34-39.
13. Pasailiuk I.V. Osoblyvosti uchasti inozemtsiv ta osib bez hromadianstva yak storin u tsyvilnomu protsesi Ukrainy. Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo. 2017. № 8. S. 45- 50.

14. Pro hromadianstvo Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 18.01.2001 № 2232-III.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14#Text>
<https://esu.com.ua/article-12489> (date of access: 24.03.2023).
15. Pro mizhnarodni dohovory Ukrainy : Zakon Ukrainy vid 29.06.2004 № 1906-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text>
<https://esu.com.ua/article-12489> (date of access: 24.03.2023).
16. Pro pravovyi status inozemtsiv ta osib bez hromadianstva : Zakon Ukrainy vid 22.09.2011 № 3773 – VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17#Text> (date of access: 24.03.2023).
17. Pro sudoustrii i status suddiv : Zakon Ukrainy vid 02.06.2016 № 1402-VIII. Vidomosti Verkhovnoi Rady. 2016. № 31. St. 545.
18. Svitlychnyi O.P. Sudovi zakhyt inozemtsiv ta osib bez hromadianstva. Kyivskyi chasopys prava. 2021. 4. S. 205-210.